

โครงการประเมินความยั่งยืนในมิติด้านสังคมของการทำเกษตรเชิงพื้นที่ กรณีศึกษา: ตำบลบ้านทับ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการประยุกต์ใช้กรอบแนวทางการประเมินความยั่งยืนในระบบอาหารและเกษตรกรรม (The Sustainability Assessment of Food and Agriculture Systems tool (SAFA)) ที่พัฒนาขึ้นโดย FAO เพื่อประเมินความยั่งยืนของการทำเกษตรกรรมตลอดทั้งห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่การผลิต การปลูก การกระจาย และการตลาด โดยงานวิจัยในครั้งนี้ ได้ประยุกต์การประเมินความยั่งยืนในมิติสังคมสำหรับการทำข้าวโพดเชิงเดี่ยว และการทำเกษตรบูรณาการ ในตำบลบ้านทับ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการขยายตัวอย่างมากของการปลูกข้าวโพดเชิงเดี่ยวจำนวนมาก เพื่อเข้าสู่อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ทั้งในระดับประเทศไทยและระดับโลก ที่ถูกตั้งคำถามถึงการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้และปัญหามลพิษทางอากาศจากการเผาของการทำข้าวโพดเชิงเดี่ยว

ผลการศึกษาพบว่า ความยั่งยืนในห่วงโซ่อุปทานข้าวโพด ในหัวข้อ S1 การดำรงชีวิตที่เหมาะสม พบว่า ผลการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง (การเตือน) ซึ่งสะท้อนมาจากตัวชี้วัดที่ได้รับการประเมินในระดับสีเขียวเข้ม (สิทธิต่อคุณภาพชีวิตที่ดี) และตัวชี้วัดที่ได้รับการประเมินในระดับสีเขียว (การเข้าถึงปัจจัยการผลิตอย่างเป็นธรรม) และตัวแปรที่ถูกประเมินในระดับที่ยอมรับไม่ได้ 2 ตัว (ระดับค่าจ้างและการพัฒนาความสามารถ) ในหัวข้อ S2 แนวปฏิบัติทางการค้าที่เป็นธรรม พบว่า ตัวชี้วัดทั้ง 2 ตัว ถูกประเมินเป็นสีแดง เนื่องจากสถาบันที่ไม่ใช่สถาบันทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะสถาบันทางสังคมถูกแทรกแซงด้วยแนวปฏิบัติของการค้าที่โหดร้าย เกษตรกรไม่มีอำนาจในการต่อรอง เนื่องจากมีการเชื่อมต่อกันของตลาดปัจจัยการผลิตและตลาดรับซื้อผลผลิต ในหัวข้อ S3 สิทธิแรงงาน พบว่า ได้มีการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงาน โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ ในหัวข้อ S4 ความเท่าเทียม พบว่า ผลการประเมินเป็นสีเขียวเข้ม ทั้งในเรื่องการไม่เลือกปฏิบัติ ความเท่าเทียมทางเพศ และการสนับสนุนกลุ่มคนผู้เปราะบาง เช่นเดียวกับผลการประเมินใน S3 และ S4 การประเมินใน S5 สุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของมนุษย์ ที่อยู่ในระดับสีเขียวเข้ม ด้วยเช่นกัน ซึ่งสะท้อนจากแนวปฏิบัติที่ดีจากทั้ง 2 หัวข้อย่อย

(สถานที่ทำงานที่ปลอดภัยและการสาธารณสุข) สำหรับภาพรวมของ S6 ความหลากหลายทางวัฒนธรรม พบว่า อยู่ในระดับที่ยอมรับไม่ได้ ทั้งในแง่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นและอธิปไตยทางอาหาร โดยในแง่หนึ่งพบว่า ไม่พบว่ามีภาคนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาใช้ในกระบวนการปลูกข้าวโพด

ในขณะที่เดียวกัน ผลการประเมินความยั่งยืนทางสังคมในห่วงโซ่เกษตรแบบบูรณาการ พบว่า S1 ผลการประเมินอยู่ในระดับที่ดี ซึ่งสะท้อนจากตัวชี้วัดที่ได้สีเขียวเข้ม 2 ตัว (สิทธิที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี และการเข้าถึงปัจจัยการผลิตที่เป็นธรรม) ใน S2 พบว่า มีแนวปฏิบัติที่ดีจากทั้ง 2 หัวข้อย่อย คือ ผู้ซื้อที่มีความรับผิดชอบและสิทธิของสหพลายเออร์ อย่างไรก็ตาม ใน S3 สิทธิแรงงาน S4 ความเท่าเทียม S5 สุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของมนุษย์ ไม่ได้ทำการประเมิน เนื่องจากไม่มีการจ้างงานในการทำเกษตรแบบบูรณาการ ในส่วนของ S6 ความหลากหลายทางวัฒนธรรม พบว่า อยู่ในสีเขียวเข้ม ซึ่งสะท้อนจากหัวข้อย่อยทั้ง 2 เรื่อง ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอธิปไตยทางอาหาร

ข้อเสนอแนะในการยกระดับเพื่อบรรลุความยั่งยืนในห่วงโซ่การปลูกข้าวโพดเชิงเดี่ยวและเกษตรแบบบูรณาการ คือ ควรมุ่งเน้นไปที่ หัวข้อ S1 โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการสร้างแรงจูงใจให้ลูกหลานรับช่วงในการทำเกษตรต่อไป นอกจากนี้ ควรเน้นไปที่ S2 ในเรื่องแนวปฏิบัติการค้าที่เป็นธรรมในห่วงโซ่การปลูกข้าวโพดเชิงเดี่ยว โดยแก้ปัญหาค่าเช่าที่ดินของตลาดปัจจัยการผลิตและตลาดรับซื้อผลผลิต รวมถึง S6 ประเด็นเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: กรอบการประเมิน SAFA, การปลูกข้าวโพดเชิงเดี่ยว, เกษตรแบบบูรณาการ, ความยั่งยืน, สุขภาวะที่ดีทางสังคม